

GRAMMATYKÁŘI

GRAMATOGRAFICKÁ A KULTURNÍ REFLEXE ČEŠTINY 1533–1672

ONDŘEJ KOUPIL

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum
Praha 2007

OBSAH

ANTE LIMEN	9
BIBLIOGRAFIE	19
A Prameny	19
A1 „Jazykové knížky“ a jejich zkratky	19
A2 Další prameny do r. 1750 a jejich zkrácené citování	22
A3 Edice a překlady pramenů	24
B Literatura (po r. 1780)	28

Limen

1. KONTEXTY A TRADICE	55
1.0 Přehled kapitoly	55
1.1 Evropská tradice: <i>ars grammatica</i> a artes spřízněné	56
1.1.0 Římská cesta	56
1.1.1 Platón a Aristotelés: reflexe jazyka, filozofie a původ slov (nebo poznání věcí)	57
1.1.2 Dionysios Thrax a Varro Reatinus: reflexe jazyka, literatura a správnost slov (nebo knihovny)	62
1.1.3 Donatus a Isidorus: reflexe jazyka, dlouhý konec antiky a kánony (nebo základy budoucích renesancí)	68
1.1.4 Melanchthon a Alvarus: reflexe jazyka, rozklížení konfesní univerzality a správnost slov (nebo opět škola)	75

Exkurz první

Jan Caramuel z Lobkovic:

<i>anagramata, kombinatorika znaků a Bůh i svět v zrcadle liter</i>	79
---	----

1.2 Středoevropské kontexty	83
1.2.0 Raněnovověká emancipace vernakulárních gramatik	83
1.2.1 Výhled přes hraniční hory: Německo	84

1.2.2	Výhled přes hraniční hory: Polsko	87
1.3	Česká tradice jazykověobránná	89
1.3.0	Jazyk se bránil	89
1.3.1	Bořivoj, Přemysl, Dalimil a Karel	90
1.3.2	Hus, Kornel, Philonomus a Sudetinus	94
1.3.3	Stránský, Balbín, Pešina a Rosa	101
1.4	Shrnutí kapitoly	108
2.	GRAMATIKY ČEŠTINY 1	111
2.0	Přehled kapitoly	111
2.1	Předrosovské „gramatiky“ češtiny: výměr	111
2.2	Předrosovské „gramatiky“ češtiny: výčet	113
2.2.0	Membra corporis	113
2.2.1	Mluvnice náměšťská 1533	113
2.2.2	Mluvnice Jana Blahoslava (do roku 1571)	120
2.2.3	Mluvnice Matouše Benešovského 1577	133
2.2.4	Mluvnice náměšťská 1588	137
2.2.5	Mluvnice Vavřince Nudožerského 1603	138
2.2.6	Mluvnice náměšťská 1643	145
2.2.7	Mluvnice Jana Drachovského 1660	152
2.2.8	Brus Jiřího Konstance 1667	159
2.2.9	Žáček Matěje Václava Štajera 1668	169
2.2.10	Anonymní a nedatovaná <i>Prima principia</i>	176
2.2.11	<i>Čechořečnost</i> Václava Jana Rosy 1672	179
2.3	Negramatiky	180
2.4	Shrnutí kapitoly	186
3.	GRAMATIKY ČEŠTINY 2	187
3.0	Přehled kapitoly	187
3.1	Zkoumající a zkoumané	187
3.2	Příčné řezy	189
3.2.0	Příčné řezy: proč	189
3.2.1	Předmluvy a autorské intence	189
3.2.2	Hodnotová hierarchizace jazyků	191
3.2.3	Čeština vedle němčiny	194
3.2.4	Touha puristická	197
3.2.5	Racionalizace	200
3.2.6	Jazykové autority	205
3.2.7	Starší čeština	211
3.2.8	Sociální a geografická stratifikace jazyka	218
3.3	Intertextualita	223

Exkurz druhý

<i>Matouš Benešovsky: „pouhá paradigmata“, časoměrné básnictví a český a slovanský jazyk</i>	227
3.4 Hnízdování	233
3.5 Motivika	234
3.5.0 Motiv jako pohnutka	234
3.5.1 Biblické překlady	235
3.5.2 Ideál „zlaté doby“	242
3.5.3 Metrická poezie	247
3.5.4 Další motivy	253
3.6 Nový život starých mluvnic	255
3.6.0 Poznání a edice textu	255
3.6.1 Edice mluvnic: proč	256
3.6.2 Edice mluvnic: jak	257
3.7 Shrnutí kapitoly	258
4. ČECHOŘEČNOST JAKO SYNTÉZA TRADIC	259
4.0 Přehled kapitoly	259
4.1 Kolekce biografických údajů	259
4.2 Mrtví a živí	262
4.3 Rosa a jazyk	271
4.3.0 Obhled celku	271
4.3.1 Nomina	277
4.3.2 Verba	281
4.3.3 Elegantní syntax	286
4.3.4 Lexikon	289
4.3.5 Jazykové ideály	298
4.4 Rosova prozódie	302
4.5 Shrnutí kapitoly	305
Finis	
5. POST FINEM	307
6. ZKRATKY, POZNÁMKA K TRANSLITERACI, RESUMÉ A REJSTRÍK	311
6.0 Přehled	311
6.1 Zkratky	311
6.2 Poznámka k transliteraci a vyznačování v textu	313
6.3 Deutsches Resümee	314
6.4 English summary	316
6.5 Rejstřík proprií a názvů literárních děl	318